Valiokunnan lausunto SiVL 17/2018 vp– VNS 5/2018 vp

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa Ratkaisuja työn murroksessa

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa Ratkaisuja työn murroksessa (VNS 5/2018 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen, Opetushallitus
- vanhempi neuvonantaja Tapio Huttula, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- sosionomi, toimittaja Maryan Abdulkarim
- koreografi Sonya Lindfors
- professori Harri Melin
- professori Risto Rinne

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- sosionomi, toimittaja Maryan Abdulkarim
- koreografi Sonya Lindfors
- erityisasiantuntija Ilkka Turunen

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Käsiteltävänä olevan tulevaisuusselonteon toisen osan tavoitteena on tunnistaa työhön liittyviä toivottavia tulevaisuuksia, päätöksentekotarpeita sekä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Käytännön ratkaisuvaihtoehtojen etsiminen lankeaa tuleville hallituksille. Sivistysvaliokunta painottaa, että selonteossa arvioitu työn murros on koko yhteiskuntaan vaikuttava ilmiö, joka vaatii yli vaalikausien vaikuttavia pitkän aikajänteen päätöksiä.

Valmis
5.1

Sivistysvaliokunta uudistaa tässä yhteydessä lausuntonsa Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osasta "Jaettu ymmärrys työn murroksesta" (SiVL 18/2017 vp — VNS 6/2017 vp). Käynnissä oleva työn murros kohdistaa Suomeen merkittäviä haasteita, mutta valiokunta korostaa myös sen tarjoamia poikkeuksellisia mahdollisuuksia, kunhan hyvinvointivaltion perusta ja tasa-arvo pystytään säilyttämään yhteisvastuuseen, korkeaan osaamiseen ja teknologiaan turvautuen. Ennakoidut, merkittävät muutostarpeet on valiokunnan arvion mukaan nähtävä kaiken kaikkiaan mahdollisuuksina ja voimakkaina yllykkeinä parempaan ja tasa-arvoisempaan yhteiskuntakehitykseen.

Valiokunta korostaa, että kukaan ei voi varmuudella vielä tietää, kuinka paljon esimerkiksi teknologinen kehitys todella muuttaa työnkuvia ja tekemisen muotoja, puhumattakaan ihmisten välisistä suhteista ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Toisaalta työn muutos ei ole vain tulevaisuuden skenaario, vaan sitä on tapahtunut ja tapahtuu jossain määrin jo koko ajan. Koulutusjärjestelmää on jo uusittu merkittävästi kuluvalla vaalikaudella esimerkiksi varhaiskasvatuksen, ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen osalta. Selonteossa esiin nostetut haasteet edellyttävät valiokunnan arvion mukaan riittävän täsmällisen nykytilan analyysin pohjalle perustuvia uusia koulutuspoliittisia kehittämisratkaisuja koko koulutuspolulla. Esimerkiksi selonteossa tarkoitettuja kasvavia uudelleenkoulutustarpeita vastaavien koulutuspolkujen rakentaminen edellyttää jatkossa koulutusjärjestelmän joustavuuden merkittävää lisäämistä.

Suomalaisen koulutusjärjestelmän perusvahvuus on se, että jokaiselle tarjotaan tasavertaiset koulutusmahdollisuudet hänen omat lähtökohtansa huomioiden. Valiokunta korostaa, että tämä on ainoa hyväksyttävissä oleva toimintaperiaate tulevaisuudessakin. Hyvät sivistykselliset valmiudet sisältävä osaamispohja luodaan jo varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Sen varaan rakentuvat myöhemmin osallisuus yhteiskunnassa ja osallistuminen työmarkkinoille. Nämä valmiudet sisältävät sekä perinteiset pysyvät kansalaisen perustaidot että uudet oppimista edistävät ns. metataidot. Valiokunta viittaa tältä osin edellä mainittuun lausuntoonsa (SiVL 18/2017 vp), jossa valiokunta on myös käsitellyt tulevaisuuden työelämän arvioituja osaamisvaatimuksia.

Sivistysvaliokunta korostaa, että työn murroksen hallinnan ehdottomasti tärkeimmäksi keinoksi nousee kansalaisten osaamisen laajamittainen ja systeeminen kehittäminen siten, että se tavoitteena ja tarvittavina toimenpiteinä läpäisee koko yhteiskunnan.

Jatkuvan oppimisen kehittäminen

Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on todettu, että työn murroksen kokonaisvaltaisuuden vuoksi jatkuvan oppimisen kehittämistarve on merkittävä, ja sisällöllisesti se kytkeytyy vahvasti suunnitteilla olevaan sosiaaliturvan uudistamiseen ja Suomen kunnianhimoiseen tavoitteeseen nostaa työllisyysaste vähintään 80 prosenttiin. Arviot tämän koulutustehtävän suuruudesta vaihtelevat. Lähimmän kymmenen vuoden kuluessa koko nykyinen työvoima (2,8 miljoonaa, joista 2,3 miljoonaa työmarkkinoiden käytettävissä) tarvinnee asiantuntijan mukaan jonkinlaista osaamisen kohennusta.

Kuulemisessa on kuitenkin painotettu myös tarvetta pitää kokonaiskuva mielessä, kun mahdollisimman realistisesti arvioidaan työn murroksen tulevia vaikutuksia. Suomen vienti ja hyvinvointi seisoo edelleen tukevasti perinteisten teollisuuden alojen eli metsäteollisuuden, teknologiateollisuuden, kemian teollisuuden sekä laiva- ja autoteollisuuden varassa. Niillä aloilla ovat perintei-

set työsuhteet vallitsevia, ja näin lienee tulevaisuudessakin. Lisäksi pääosa matkailualan tyyppisestä palvelutuotannosta ja muista uusista kasvualoista on edelleen hyvin ajallista ja paikallista. Valiokunta painottaa, että samalla tavalla on jatkossa entistä realistisemmin ja käytännönläheisemmin arvioitava selonteossa esiin nostettuja tärkeitä tekoälyn, robotiikan ja laajenevan digitaaliteknologian käytön vaikutuksia yhteiskunnan ja elinkeinoelämän toimintaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

Valiokunta on lausunnossaan tulevaisuuselonteon 1. osasta kantanut huolta kasvavasta syrjäytymisen uhasta. Kansalaisten osallistuminen työmarkkinoihin, nykyisen työvoiman koulutus- ja osaamistaso ja koulutuksessa olevien nuorten oppimistulokset vaikuttavat olennaisesti työn muutoksen edellyttämän uskottavan uuden yhteiskunnallisen vision muodostamiseen, erityisesti arvioitaessa keinoja osaamisen laajamittaiseen kehittämiseen. Valiokunta muistuttaa, että vaikka Suomi on maailman kärkimaita peruskoulutuksessa ja arvioitaessa aikuiskoulutukseen osallistumista, niin esimerkiksi OECD:n PIAAC-tutkimuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2012 miljoona aikuista, joilla oli vaikeuksia tietotekniikan käytössä. Lisäksi 12—14 prosentilla aikuisista on ongelmia luku-, kirjoitus- tai numerotaidoissa. PISA-tutkimukset ovat kertoneet suomalaisen peruskoulun menestyksestä, mutta ne ovat paljastaneet, että kymmenesosa nuorista ei opi riittävän hyvin lukemaan koulussa. Toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen on edelleen merkittävä yhteiskunnallinen ongelma.

Selonteossa nostetaan esille NEET-nuorten haasteellinen asema ja siihen liittyvä syrjäytymisriski sekä tarve kiinnittää huomiota maahanmuuttajien osaamisen kehittämiseen ja pääsyyn työmarkkinoille. Hallituksen tavoitteena on vähentää koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten määrää ja koulutuksen keskeyttämistä sekä edistää nuorten työllistymistä. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja osallisuuden vahvistamiseksi tarvitaan selonteon mukaan toimia, jotka alkavat jo perusopetuksessa ja aiemminkin. Valiokunnan arvion mukaan näiden tavoitteiden toteuttaminen on tulevaisuudessa välttämätöntä.

Tavoiteltu osaamistason jatkuva nostaminen ja osaamisen kehittäminen vaativat valiokunnan arvion mukaan osaamispohjan vankentamista. Tämä tarkoittaa, että nostetaan varhaiskasvatukseen osallistuminen pohjoismaiselle tasolle, käännetään nousuun nuorten oppimistulokset, kavennetaan alueellisia ym. osaamiseroja, pysäytetään sosioekonomisesta taustasta johtuva ylisukupolvinen ja muu eriarvoistuminen ja nostetaan Suomen koulutustaso takaisin maailman kärkeen. Vaalikauden aikana tehdyt varhaiskasvatuksen, ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen merkittävät uudistukset luovat omalta osaltaan pohjaa tarvittavalle osaamisen kehittämiselle, mutta valiokunta korostaa, että näiden uudistusten käyttöönottoon ja uudistusten toimivuuteen ja vaikuttavuuteen on kiinnitettävä jatkuvasti erityistä huomiota.

Sivistysvaliokunta korostaa, että työn murros vähentää merkittävästi nimenomaan matalan osaamistason työpaikkoja. Huolestuttavaa on, että alle 25-vuotiaista n. 15 %:lla ei ole toisen asteen tutkintoa lainkaan, mikä jatkossa tulee vaikeuttamaan heidän työllistymistään entisestään. Sivistysvaliokunta pitää välttämättömänä tavoitteena, että kaikki nuoret suorittavat vähintään toisen asteen tutkinnon. Vain koulutustason ja yleissivistyksen määrätietoisella nostamisella voidaan varmistaa se, että nuoret aikuiset pärjäävät muuttuvassa työelämässä myös silloin, kun se edellyttää jatkuvaa kykyä oppia uutta ja kykyä soveltaa aiemmin opittua innovatiivisesti uudella tavalla.

Työelämän osaamistarpeet ja yksilön henkilökohtaiset osaamis- ja lisäkoulutustarpeet vaihtelevat laajasti, ja niin vaihtelevat myös parhaat tavat lisäkoulutuksen antamiseen. Valiokunta korostaa, että jatkuvan koulutuksen reformissa ei ole kyse yhdestä uudesta jatkuvan koulutuksen mallin kehittämisestä, vaan paljon laajemmasta systeemisestä muutoksesta, jolla voidaan varmistaa yhteiskunnan ja yhteisöjen monimuotoinen tuki sille, että kaikkien osaaminen uudistuu ja sitä pidetään yllä jatkuvasti. Kyse on laajasta asennemuutoksesta sekä työhön että osaamisen kehittämiseen. Työstä ja oppimisesta on tulossa yhä kiinteämpi kokonaisuus, jossa oppiminen ja osaamisen kehittäminen on rakennettu osaksi työnteon muotoja ja prosesseja. Tarvittavan systeemisen muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan pitkäjänteistä ja laaja-alaista kaikki hallinnonalat ja sektorit ylittävää elinikäisen oppimisen politiikkaa ja sitä toteuttavia koko yhteiskunnan läpäiseviä koordinoituja toimenpiteitä.

Tarvitsemme selkeän elinikäisen oppimisen polun, joka alkaa varhaiskasvatuksesta ja jatkuu korkea-asteelle ja johon sisältyy aikuiskoulutuksen tuomat mahdollisuudet. Tähän kokonaisuuteen liittyy yhteistyön vahvistaminen koulutusasteiden ja koulutusmuotojen välillä sekä joustavat siirtymät sekä niiden perustana olevat yksilölliset opintopolut ja opitun tunnistaminen ja tunnustaminen. Asiantuntijakuulemisessa on painotettu ammatillisen koulutuksen reformin eräänä lähtökohtana ollutta osaamisperusteisuutta. Lausunnon mukaan tämän soveltamista on syytä laajemminkin harkita pohdittaessa tulevaisuuden ratkaisuja osaamisen, oppimisen ja koulutuksen osalta.

Tähän liittyen on valiokunnan arvion mukaan luotava aikuiskoulutukseen selkeät rahoitusperiaatteet, joissa on määritelty yksilöiden, yhteiskunnan ja työnantajien vastuut. Verotusta, työttömyysetuutta ja aikuiskoulutustukea pitää kehittää jatkuvaa oppimista mahdollistavaksi ja kannustavaksi. Tarvittavat uudistukset koskevat muiden muassa digitaalisuuden ja tekoälyn hyödyntämistä koko koulutusjärjestelmässä, aiemmin opitun tunnistamista ja tunnustamista, koulutustarpeen ennakointia, uratiliä (tai koulutusseteliä), korkeakoulutusta, ansiosidonnaisella työttömyysturvalla opiskelua sekä yleisesti koulutuksen asemaa aktiivisen ja mielekkään elämän tärkeänä osa-alueena.

Koulutustarpeen ennakointi

Asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota selonteon toimenpide-ehdotukseen, jonka mukaan vähennetään pyrkimyksiä ohjata koulutustarjontaa osaamistarvetta ennakoimalla. Sen sijaan koulutuksen painopistettä siirretään yhä enemmän perusvalmiuksiin ja metataitoihin.

Sivistysvaliokunta korostaa tarvetta luoda nykyistä parempi ja osuvampi toimintatapa koulutustarpeen ennakointia varten. Se edellyttää muiden muassa selonteossa kuvailtuja tutkintorakenteiden uudistuksia. Selonteossa kuvataan myös laajasti tekoälyn ja digitaalitekniikan hyödyntämismahdollisuuksia. Niitä on paljon esimerkiksi koulutuksen ja työmarkkinoiden kohtaannon parantamisen alueella. Toinen tärkeä kehittämissuunta on kytkeä selonteossa esitelty Suomen kansallinen ennakointimalli nykyistä paremmin ministeriöiden ydintoimintoihin, lainsäädäntöön, budjetointiin ja toimintapolitiikkaan.

Valiokunta korostaa, että koko koulutus- ja osaamisjärjestelmä perustuu ennakointiin, yhteiseen käsitykseen siitä, mitä tulevaisuudessa on yksilöiden ja yhteiskunnan hyvän kannalta tarpeen tie-

tää ja osata. Kun datan, informaation ja tiedon tuotannon ja hyödyntämisen tavat ovat muuttuneet ja tuottajien joukko moninaistunut, on entistä tähdellisempää painottaa myös koulutuspoliittisia ratkaisuja tehtäessä tieteen ja asiantuntemuksen merkitystä päätöksenteossa.

Tavoitteena laaja hyvinvointimalli

Selonteko on asiantuntija-arvion mukaan mahdollista nähdä työn näkökulmasta hahmotettuna luonnoksena Suomen uudistetuksi hyvinvointimalliksi. Se perustuu nykymallin tavoin tietoon, osaamiseen, korkeaan työllisyysasteeseen, osallistumiseen, luottamukseen, huolenpitoon koko väestöstä sekä hyvinvointia edistävään ympäristöön. Taloudellista kasvua ja hyvinvointia tavoitellaan luonnon kantokyvyn sekä kestävän kehityksen rajoissa samalla kun julkisen talouden kestävyyshaaste on mittava. Valiokunta yhtyy tähän arvioon ja pitää välttämättömänä, että lähivuosina käynnistetään laaja arvokeskustelu julkisten varojen kohdentamisesta oikeudenmukaisella ja yhdenvertaisella tavalla sekä ikääntyvän väestön tarpeisiin että panostuksina nuorten ikäluokkien tulevaisuuteen. Osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisen sekä koulutuksen kautta on esimerkiksi haettava kestävät ratkaisut nykyiselle nuorten ja aikuisten syrjäytymiskehitykselle. Valiokunta yhtyy myös selonteossa esitettyyn näkemykseen, että on aivan oleellista purkaa sukupuolittuneita rakenteita ja asenteita, jotta yksilöt voivat tehdä valintoja oman osaamisensa ja kiinnostuksensa pohjalta.

Sivistysvaliokunta on jo aiemmassa lausunnossaan tulevaisuusselonteon 1. osasta korostanut osallisuuden merkitystä kaikille yhteiskunnan jäsenille. Osallisuuden merkitystä ei sovi jatkossakaan unohtaa, ja valiokunta muistuttaa, että osaamisesta huolehtiminen on myös osallisuudesta huolehtimista ja eheän yhteiskunnan rakentamista.

Suomi on kulttuurisesti monimuotoinen jo kansallisten vähemmistöjemme vuoksi. Yleinen globalisoitumiskehitys ja kasvava tarve ulkomaiselle työvoimalle sekä humanitaarinen maahanmuutto kasvattavat tätä moninaisuutta, joka on jatkossa yhä enenevässä määrin otettava huomioon kaikessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Kaikkien vähemmistöryhmien kokemus osallisuudesta ja toimijuudesta sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin liittyvät saumattomasti myös näiden hyvinvointiin, syrjäytymisen ehkäisyyn ja mahdollisuuteen toimia yhteiskunnan hyväksi täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä.

Maahanmuuttajien osaamisen kehittämiseen ja pääsyyn työmarkkinoille tulee selonteon mukaan kiinnittää nykyistä vahvempaa huomiota. Etenkin pakolaistaustaisten maahanmuuttajien ja maahanmuuttajanaisten ja -nuorten työllisyys on kantaväestöä huomattavasti heikompaa. Kotouttamisen työelämälähtöisyyttä tulee valiokunnan mielestä jatkossa vahvistaa sekä varmistaa, että niin erityisissä kotoutumispalveluissa kuin yleisissä työllistymistä edistävissä ja koulutus- ja muissa rakenteissa huomioidaan niiden soveltuvuus maahanmuuttajaväestön osaamisen kehittämiselle. Maassamme jo olevien maahanmuuttajien työllisyyden parantaminen on oleellista. Meillä tulee olla myös hyvä valmius ottaa vastaan tarvittava yhä moninaistuva uusi ulkomainen työvoima.

Valiokunta korostaa rakenteellisen ja muun syrjinnän torjumista kaikissa sen ilmenemismuodoissa. Koulutuksen, julkisen keskustelun ja mahdollisesti tarvittavien yhdenvertaisuutta lisäävien

erityistoimenpiteiden kautta tulee edistää ja nopeuttaa siirtymää kohti monimuotoisempaa ja syrjintävapaata yhteiskuntaa.

Suomi menestyy myös työn murroksessa

Sivistysvaliokunta korostaa, että Suomen vahvuuksia ovat mm. kansainvälisesti tasokkaat perustietovarannot, hyvä hallinto, jatkuvasti kehittyvä laadukas koulutusjärjestelmä, keskimäärin hyvä koulutustaso, kyky soveltaa uusia teknologioita nopeasti, valmiudet julkisen sektorin, yritysten ja tutkimuksen yhteistyöhön, tieteelle ja teknologialle avoin asenneilmapiiri, kehittymässä oleva kokeilukulttuuri sekä laaja sitoutuminen osaamiseen perustuvaan kasvuun ja hyvinvointiin. Maamme koulutusjärjestelmää uudistetaan koko ketju kuntoon -periaatteella. Tavoite yksityisten ja julkisten tutkimus- ja kehitysinvestointien nostamisesta neljään prosenttiin BKT:stä vuoteen 2030 mennessä antaa myönteisen viestin kaikille tutkimus- ja innovaatiotoimijoille.

Selonteossa arvioitujen merkittävien yhteiskunnallisten muutostenkin paineessa meillä on kaikki mahdollisuudet menestyä kansakuntana ja rakentaa yhteiskuntaamme yhä tasa-arvoisemmaksi, yhteisöllisemmäksi ja turvallisemmaksi asuinpaikaksi kaikille täällä asuville.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 18.1.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
varapuheenjohtaja Sari Multala kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Kimmo Kivelä sin
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Ulla Parviainen kesk
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Sami Savio ps
jäsen Jani Toivola vihr
jäsen Pilvi Torsti sd
jäsen Raija Vahasalo kok
varajäsen Tiina Elovaara sin

Valiokunnan lausunto SiVL 17/2018 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa on avattu suhteellisen laajasti ja monipuolisesti niin sanottuun työn murrokseen liittyviä keskipitkän ja pitkän aikavälin haasteita. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä on erityisen tyytyväinen siitä, että selonteko huomioi suomalaisen teollisuuden merkityksen ja tärkeyden hyvinvointiyhteiskuntamme ylläpidossa.

Pidämme myönteisenä myös sitä, että selonteossa on kartoitettu kattavasti digitalisaatioon liittyviä haasteita. Vaikka digitalisaatio tulee edistyessään viemään osan suomalaisten työpaikoista, on toisaalta muistettava, ettei pysty robotiikka suorittamaan tulevaisuudessakaan kaikkia työprosesseja.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä ei voi kuitenkaan yhtyä kaikkiin osiin selontekoa eikä varsinkaan sivistysvaliokunnan mietinnön kohtiin, joissa käsitellään kulttuurien moninaisuutta ja monimuotoisuutta sekä maahanmuutosta aiheutuvia seurausvaikutuksia. Erityisesti kiinnitämme huomiota niihin mietinnön kirjauksiin, joissa korostetaan maahanmuuton myönteisiä vaikutuksia ja kasvavaa ulkomaisen työvoiman tarvetta sekä katsotaan monen ongelman johtuvan ennen kaikkea suomalaisen yhteiskunnan kyvyttömyydestä vastaanottaa ja kotouttaa maahanmuuttajia.

Valiokunnan enemmistön kannasta poiketen Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että yhteiskuntamme on tehnyt hyvin pitkälti kaiken voitavansa maahanmuuttajien integroimiseksi Suomeen. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä ei voi myöskään hyväksyä hallituksen esittämiä suunnitelmia, joilla maahanmuuttajille luotaisiin ohituskaistoja opiskelemaan tai suoraan työelämään. Näkemyksemme mukaan tällainen kehitys tulisi edetessään luomaan maahamme kahdet työmarkkinat.

Haluamme säilyttää jatkossakin Suomen työmarkkinoilla EU- ja ETA-maiden ulkopuolisia työntekijöitä koskevan tarveharkinnan. Katsomme, että varsinkin massatyöttömyyden oloissa on pyrittävä kouluttamaan ja työllistämään ensisijaisesti suomalaiset nuoret ja työttömät. Onnistuessaan tämä vähentäisi samalla syrjäytymisriskiä ja niin sanottujen NEET-nuorten määrää.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä toteaa lopuksi, että suomalaisten tulee työelämän kiihtyvässä murroksessakin luottaa omiin vahvuuksiinsa. Niihin lukeutuvat osaaminen ja tasokas koulutus, sopimusyhteiskunnan toimivuus ja korkea työmoraali. Vahvuuksiaan hyödyntämällä Suomi tulee menestymään jatkossakin kansainvälisen kilpailun kiristymisestä huolimatta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 17/2018 vp
Eriävä mielipide

Helsingissä 18.01.2019

Ritva Elomaa ps
Sami Savio ps